

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Мария Димитрова Стойчева, Софийски университет „Св. Климент Охридски“ Научна специалност: Политология 5.11.02 и Философия на културата, политиката, правото и икономиката 5.01.13
на: дисертационния труд на **Десислава Крумова Караасенова** на тема *Културни измерения на академичната мобилност: опитът на българските стипендианти по програма Фулбрайт* за присъждане на научно-образователна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. Политически науки, шифър 05.11.02 Политология (Европеистика – Културологични изследвания)

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научно жури по защита на дисертационния труд, съгласно Заповед на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ № РД 38 – 282 / 02.05.2018 г. и Протокол №1 от заседание на научното жури от 15 май 2018 г.

1. Информация за дисертантката

Десислава Караасенова е докторантка на самостоятелна подготовка в катедра „Европеистика“, Философски факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Дисертационният ѝ труд е обсъден на заседание на катедрата и е допуснат до публична защита. Десислава Караасенова е също асистент в катедрата с дългогодишен опит като преподавател по английски език и терминология на Европейския съюз. Докторантката има четири публикувани статии на английски език, като две от тях са съответно от 2017 и 2018 година в реферирани издания.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд.

Представеният дисертационен труд се състои от шест глави, като уводът и заключението представляват съответно първа и шеста глава, използвани

източници и литература. Текстът е от 205 страници, от които 191 страници основен текст. Използваните източници са 152 на английски език. Няма цитирани източници на български език. Текстът на дисертацията е написан на английски език, което съответства на професионалното направление и на професионалния опит на докторантката. Има представен разширен вариант на автореферат на български език от 46 страници.

Темата на дисертационния труд е актуална, което представлява съществен аспект от мотивацията за предприемането на изследването. Тя е ясно ситуирана в контекста на развиващата се интернационализация на висшето образование, в разбирането на която мобилностите представляват важен, а често и основен компонент. В този по-широк контекст на разглеждането на ролята на академичната мобилност за социалноикономическо и социалнокултурно развитие на обществото и на безпрецедентното нарастване на академичните мобилности през последните две десетилетия, дисертационният труд акцентира върху транснационалните преживявания на учените, които осъществяват мобилност, като значим фактор за лично професионално развитие, както и за формирането и развитието на академичните общности, към които учените, осъществяващи мобилност, принадлежат. Темата на дисертационния труд е актуална и поради факта, че различните форми на академична мобилност са обект на оценка от страна на осъществяващите ги и финансиращите ги институции, или на възложени външни оценители, основно с използването на количествени методи. Липсата на съпътстващи научни изследвания, които да проблематизират аспекти на провеждането и въздействието им е значим проблем за саморефлексията на

академичната общност в процеса на генериране на ново знание и достигането до разбиране и прозрение за процесите с ключово значение за съвременното общество, сред които приоритетно може да се постави мобилността в нейните различни измерения.

Темата има иновативен заряд, не само поради липсата на научни задълбочени изследвания с днешна дата, но и защото поставя въпроса за това как се „преживява“ мобилността и в частност академичната мобилност, което не се припокрива и може да се разминава с това как се „представя“ или „как се „утилизира“ мобилността в академичен и професионален смисъл. Този смисъл на преживяването, който го диференцира от „осъществяването“ на академична мобилност, носи значителен културен заряд и се преживява често като тест за межкултурни умения, компетентности и способност за позициониране. В този си аспект дисертацията заявява новост и насочване на вниманието на изследователя към значими, но трудно измерими, към реални, но не-необходимо споделяеми измерения на съвременните форми на функциониране на академичните общности. Докторантката навлиза в тази област донякъде смирено и скромно, с претенцията за разширяване на ограниченото емпирично и теоретично знание в тази област, въпреки че по-смелото навлизане в темата, с по-интензивно усещане за поглед към не-толкова осветени и изследвани измерения, ми се струва по-подходящо и по-оправдано.

Изследователският проект, представен в дисертацията, е добре разработен. Той отразява необходимите компоненти на едно дисертационно изследване като обхваща значителен обзор на литературата в областта на мобилността и на межкултурното общуване. Той обхваща както

академични текстове, статии и книги, така и експертни оценки. Позоваване на статистически данни не се приема за необходимо, което е обосновано от избора на изследователските методи от докторантката, които се позиционират към качествените изследвания. Изборът на методологията на изследователския проект е добре мотивиран и обоснован, макар и обстойният преглед на теориите за межкултурното общуване, подходите към разглеждане на културата и межкултурните компетентности да обезсилват в някаква степен разгръщането на възможностите на *grounded theory* като непредпоставяща и непредполагаща необходимостта от изграждане на водеща концептуална рамка. Резултатите от настоящото изследване представляват също основа, която може да мотивира по-нататъшни изследователски задачи за сравнителен анализ с мобилности посредством други програми със сходен или различен набор от включени академични дейности.

Важно е да се отбележи, че дисертацията има и научно-приложен характер, към който има ясни референции както в представянето на целите на изследователския проект, в авторовото разбиране на значимостта на собствената работа, както и в превода на резултатите от изследователската работа в препоръки към всички, които имат намерение непосредствено или на някакъв етап от професионалното си развитие да осъществят академична мобилност въобще или по-конкретно по линия на програма Фулбрайт. А тази група, особено с оглед на намеренията за академична мобилност въобще, е с тенденция за припокриване с академичната общност като цяло.

Обзорните втора и трета глава представляват значителна част от изследването, като задачата за представяне на релевантните понятия,

методологии и подходи в един по-общ преглед на *state-of-the-art* увлича в по-голяма степен, отколкото е необходимо, но пък това разкрива някои мотивации и пристрастия на докторантката, което приемам за изключително важен мотив за изследователска работа. Ако втора глава представлява отговор и демонстрация на оскъдността на наличните изследвания в територията на дисертационния труд, то трета глава по-скоро представя едно алюзивно многообразие на завладяващи теории, които авторката иска да сподели с читателите, като изключването на която и да е от тях, като придаващи фоново звучене на изследователския проект за докторантката, изглежда трудно, ако не невъзможно. Това прозира и зад привидно строгия и дистанциран академичен стил на работата, който трябва да отбележа се отличава с прецизност, респект към достоверното представяне на теоретични постановки на изследваните автори, академична коректност и изключително внимание към изказа. Подборът е релевантен и обогатяващ като са обхванати теории на Хол, Байръм, популярния Хофстеде, Диърдорф и Бенет. Авторката акцентира върху две понятия - култура и межкултурни компетентности, което насочва към някои основни посоки на анализа на емпиричните данни от качествено изследване. Авторката не споделя значително разминаване при резултатите от изследването с представените теории, което да насочи към основания за оспорване на някои от техните основни тези, а и това не е поставено като задача в изследването. Изборът на методологията на изследване не предполага такъв резултат също. По-скоро разглеждането им създава тъканта, върху която по-отчетливо и контекстуализирано могат да се изведат резултатите от самостоятелното изследване на авторката.

Четвърта глава представя коректно и достатъчно подробно изследователската работа в нейните основни компоненти и етапи. Отговорно са описани и аргументирани изследователските решения както съгласувано с основните принципи на избраната методология, така и съобразно конкретната работа с респондентите. Докторантката представя ясно ограниченията пред изследователския проект, необходимостта от промени в предварителния план и потребността да се съобразява провеждането му с реалното време и възможности на работата с респонденти за получаването на надежден емпиричен материал. Процесът на анализ също е представен отговорно и коректно, като е допълнен с рефлексия за собственото позициониране на изследователя както в процеса на изследователската задача, така и в тематичния терен на межкултурна комуникация.

Глава пета представя собственото изследване на докторантката и тя представлява потвърждение за уменията ѝ за анализ на получените данни, за извеждане на обосновани изводи от емпиричния материал и за умение за боравене с понятия и теоретични рамки от областта на теориите за межкултурната комуникация. В нея в достатъчна степен е налице позоваване на емпиричния материал, съгласно методологичната рамка и избрания изследователски подход. Коректно са описани респондентите, както и стъпките в процеса на кодиране и извеждане на основните корелации и твърдения. Въпреки това очакването бе като рецензент да имам достъп и до емпиричната база на изследователската работа, а не само до извадки от проведените интервюта. Докторантката прецизно описва резултатите от анализа в първоначално 38 кода, които впоследствие са доразвити и синтезирани в 24 категории. Класифицирането им в категории в пред-

Фулбрайтовия период, по време на Фулбрайтовата визита и в пост-Фулбрайтов период позволява нюансиране на измеренията на културното преживяване като основен фокус на изследването. Последващата класификация под тези три общи тематични рамки съставлява важен приносен момент на изследването и провокира както признаване на задълбочен прочит на преживяванията, така и допълващи компоненти от страна на запознаващите се с изследването. Например, докторантката разглежда фактора престиж (с. 113), към който може да се добави с основание научната (само)увереност като *push* фактор измежду мотивационните фактори, на който не се обръща достатъчно внимание в анализа на емпиричните данни. Темата за преживяването на мобилността е последователно разгледана в анализа на резултатите и се използва за обосноваване на особеностите, развиващите и „озадачаващите“ измерения на един цялостен феномен, в който се преплитат лични и професионални измерения.

Шеста глава потвърждава целта изследването да има научно-приложен характер с ясно изведени препоръки към Фулбрайтовите учени-стипендианти и към институциите, които се включват в провеждането на академична мобилност по Програма Фулбрайт.

3. Заключение

В заключение, след задълбочено запознаване с текста на дисертационния труд на Десислава Крумова Караасенова, потвърждавам, че това е резултат от самостоятелно научно изследване с принос и значителни иновативни

компоненти. То последователно прилага ясно обоснован избор на методология с необходимата строгост и аналитичност.

Предлагам на уважаемите членове на научното жури **да присъдят на Десислава Крумова Караасенова** научната и образователна степен „доктор” по професионално направление 3.3. Политически науки, шифър 05.11.02 Политология (Европеистика – Културологични изследвания).

01.06.2018 г.

Рецензията изготви:

Проф. д-р Мария Стойчева